

УДК 911.3:[338.48-53:63](477.83)

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АГРОТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Степан Кузик, Юрій Борсук

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

Підкреслено важливість утворення агротуристичних кластерів у межах Львівської області. Зазначено, що в місцях із низькою транспортною доступністю формуються кооперативні господарства кластерного типу. Визначено головні суспільно-географічні чинники становлення і функціонування агротуристичних комплексів як геопросторових утворень.

Під час аналізу малих поселень найголовнішим є людність як працересурсний потенціал у зоні діяльності можливого агротуристичного кластеру. В кожному агротуристичному центрі виконується характеристика природних та історико-культурних туристичних об'єктів як головного атрибуту дослідження.

Для систематизації аналітичних даних пропонується виділити першочергові агротуристичні кластери в усіх адміністративних районах, крім Сколівського й Турківського. Виявлено географічні особливості в межах певної території, де відбувається вирощування сільськогосподарських культур, розведення свійських тварин, задоволення туристично-рекреаційних послуг.

Ключові слова: сільський зелений туризм, агротуризм, агротуристичний кластер, агротуристичний центр, природні туристичні ресурси, історико-культурні туристичні ресурси, транспортна доступність.

HUMAN-GEOGRAPHICAL ASPECTS OF THE AGRO-TOURIST CLUSTERS FORMATION (ON EXAMPLE, LVIV OBLAST)

Stepan Kuzyk, Yurii Borsuk

Lviv National Ivan Franko University, Lviv

The importance of forming agro-tourist clusters within the Lviv region is emphasized. It is noted that in places with low transport accessibility cooperatives of cluster type are formed. The main socio-geographical factors of formation and functioning of agro-tourist complexes as geospatial formations are determined.

In the analysis of small settlements the most important is the public as a labor-saving potential in the area of the possible agro-tourist cluster. Each agro-tourist center performs the characterization of natural and historical and cultural tourist objects as the main attribute of the research.

To systematize analytical data, it is proposed to allocate priority agro-tourist clusters in all administrative regions, except for Skole and Turka. Geographic features were found within a certain territory, where the cultivation of crops, breeding of domestic animals, and the satisfaction of tourist and recreational services.

Key words: rural green tourism, agrotourism, agro-tourist cluster, agro-tourist center, natural tourist resources, historical and cultural tourist resources, transport accessibility.

Постановка проблеми дослідження. Розвиток аграрних туристичних кластерів – відносно нова ідея в Україні, оскільки у розвинених країнах давно підтримується такий розвиток. Він полягає в об'єднанні однотипних підприємств для розвитку власного бізнесу і певних територій.

Один із найуспішніших аграрних кластерів світу функціонує у США в Каліфорнії. Так, виноробство у цьому штаті постраждало від дії «сухого закону». Проте сам закон став стимулом для об'єднання 48 виноробних господарств в Інститут вина для піару споживання продукції, а також лобювання інтересів. Наприкінці 1990-х років каліфорнійський кластер виробляв 90% вина у США. Спільними зусиллями винороби зробили цей регіон привабливим і для туристів, які зацікавилися і проявили інтерес до широкого спектру послуг. Вже на початку ХХІ століття у США в кластерах працювали 57% трудівників, а частка ВВП оцінювалася 61%.

Безумовно, що приклад успішного функціонування каліфорнійського бізнесу з розвиненим агротуристичним кластером може послужити успішним прикладом і для українських аграріїв.

Аналіз останніх досліджень. Агротуризм в інтерпретації українських науковців і практиків розуміється як відпочинок в агрооселях (будинках у сільській місцевості). Сьогодні в системі господарювання та функціонування туристичної сфери оперують поняттями «сільський», «агро», «фермерський», «екотуризм», проте не вказують чітких видових меж та критеріїв детермінації. Регіональні особливості розглядаються в аспекті відмінності природно-рекреаційних ресурсів, без практичної трансформації означених особливостей у розвитку. Результати напрацювань із агротуризму переважно подаються у вигляді статей під авторством Ю. Губені [2], М. Зінька [3], Н. Кудли [4], І. Прокопи [6], Г. Черевка [7]. Дослідження агротуристичної сфери в контексті розвитку сільського зеленого туризму здійснили П. Горішевський, В. Васильєв, Ю. Зінько [1] та Т. Пінчук [5].

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні становлення агротуристичних кластерів у сільській місцевості, розробленні рекомендацій стосовно організації та розвитку агротуризму на території Львівської області.

Виклад основного матеріалу. У Львівській області створено агротуристичний кластер «Горбогори». Він утворений на екологічно привабливій території Пустомитівського району в окремих місцях із низькою транспортною доступністю. Саме віддаленість від транспортних мереж стала головним чинником у формуванні кооперативних господарств у вигляді туристичних кластерів.

Розвинуте транспортне сполучення сприяє трудовій маятниковій міграції. Населення із сільських поселень щоденно виїжджає до найближчого міста, бо в селах немає вакансій, необхідних для працевлаштування. Зокрема, мешканці сільських поселень, розташованих на головних транспортних магістралях, щоденно трансформуються у міське середовище. Вони звикають до міста і намагаються там залишитися. Це свідчить про те, що жителів поселень із високою транспортною доступністю буде важко залучити до роботи у сільських підприємствах. Проте залишаються населені пункти, віддалені від головних автомобільних і залізничних шляхів, де немає як роботи, так і зручного сполучення до міста. У таких селах стрімко падає людність, тому щільність населення там невисока. Щоб хоч якось перешкодити виїзду громадян із сільської місцевості, на наш погляд, необхідно сприяти розвитку сільського господарства кластерного типу разом із сучасним туристичним бізнесом.

Аналіз сільських територій необхідно розпочинати з вивчення кількості населення, оскільки це робоча сила, яка вже стала трудовим потенціалом територіально-виробничого комплексу. Зрозуміло, що людність в сучасних умовах дуже залежить від транспортно-географічного розташування села. У результаті прослідковується така особливість – чим менше мешканців, тим територія менш доступна. Також потрібно дослідити наявність вакансій у селі та проходження прямих автобусних або залізничних маршрутів до великого чи середнього міста. Для прикладу проаналізуємо населені пункти Пустомитівського району з населенням менше 100 осіб.

Таблиця 1

Аналіз малих поселень у Пустомитівському районі

Назва села	Людність, ос.	Наявність вакансій	Автобусне сполучення	Залізничне сполучення	Найближче поселення з людністю понад 2 тис. осіб
1	2	3	4	5	6
Віняви	17	-	-	-	с. Семенівка
Грабник	23	-	-	-	с. Солонка
Диб'янки	28	-	-	-	сmt. Щирець
Льопи	38	-	-	-	сmt. Щирець
Шуфраганка	45	-	-	-	сmt. Щирець
Береги	47	-	-	-	с. Семенівка
Дуб'янка	47	-	+	-	м. Пустомити
Пришляки	47	-	-	-	с. Оброшине
Підтемне	86	-	-	-	с. Солонка
Яструбків	97	-	+	-	сmt. Щирець
Сороки	98	-	-	-	сmt. Щирець

Як видно з табл. 1, найбільше сільських поселень із населенням менше 100 осіб розташовані в околицях Щирця (Диб'янки, Льопи, Шуфраганка, Яструбків, Сороки). Це означає, що містечко може виступати центром агротуристичного кластеру, який охоплюватиме територію малозаселених поселень. Тим більше, що згадані села зараз належать до Щирецької об'єднаної територіальної громади. Крім аграрного виробництва, тут може розвиватись сільський туризм. Щирець, своєю чергою, відомий визначними архітектурними пам'ятками: оборонний костел Св. Станіслава (1556), Троїцька церква XVI ст. із дзвіницею, оборонна церква Різдва Пресвятої Богородиці XVI ст. з муром та оборонною вежею.

Щодо розташування центроформуючої мережі поселень Пустомитівського району, до Семенівки та Солонки найближче розташовуються два віддалених села відповідно (Віняви та Береги, Грабник та Підтемне). Згадані населені пункти вже входять до території агротуристичного кластера «Горбогори». В селі Береги проживає засновник цього кооперативного господарства *Мільчевич Антон*, який також займається розведенням овець. До речі, овече молоко і вироблена продукція з нього має високі лікувально-оздоровчі властивості. Щороку в кінці серпня неподалік села Віняви проводиться фестиваль «Горбогори», на якому відбувається виставка та дегустація вирощеної сільськогосподарської продукції. Зацікавити туристів може піщаний кар'єр, де проведено дослідження пізньоплейстоценових хребетних, насамперед печерних гієн. Варто відвідати Свято-Преображенський монастир сестер чину Св. Василя Великого у селі Береги або ж церкву Різдва Пресвятої Богородиці у селі Підтемне.

Село Дуб'янка, де проживає 47 жителів, може належати до кластеру, утвореного з центром у місті Пустомити. Агротуризм тут може успішно використовувати водні ресурси на річці Ставчанка. Серед історико-культурних об'єктів у Пустомитах знаходиться палац, що належить до типових зразків псевдокласицизму. Також у місті є церква Успення Пресвятої Богородиці й музей *Василя Кучабського* – відомого політичного й військового діяча часів ЗУНР.

Недалеко від села Оброшине як мікроцентру навколишніх дрібних поселень, знаходиться село Пришляки. Сільське підприємництво тут може розвиватися на науково-практичних засадах з урахуванням потреб туристів, адже в с. Оброшине працює Інститут сільського господарства Карпатського регіону. Туристів тут приваблюватимуть дендропарк XVIII ст. і зоопарк, а також палац архієпископів, церква Святого Дмитрія.

Таким чином, агротуристичні кластери можуть успішно формуватися у південно-західній частині Пустомитівського району. Тут переважають села людністю менше 100 осіб, які залишаються малодоступні з погляду транспортного сполучення і можуть бути привабливими для такого туризму. А сам розвиток агротуризму може принести в сільські поселення інвестиції, зменшити відтік працездатного населення.

Спробуємо визначити території, придатні для формування агротуристичних кластерів у інших адміністративних районах області. Для цього будемо використовувати кількість населення, зайнятість і наявність громадського транспорту безпосередньо в селах, що сприяє транспортному сполученню із найближчим містом. Пропонується проаналізувати всі райони, крім гірських – Сколівського і Турківського. Це пояснюється тим, що в горах сільське господарство не є домінуючим, як на рівнинній території, тому й відпадає сенс розвивати агротуристичні кластери. Можливо, на нашу думку, гірські райони заслуговують на формування рекреаційно-туристичних кластерів.

Характеристику територій проведемо шляхом розподілу адміністративних районів на географічні зони – північну (поліську), центральну (лісостепову), південну (передкарпатську).

Північна (поліська) зона розташована в північній частині Львівської області, охоплюючи Жовківський, Сокальський, Радехівський і Кам'янка-Бузький райони. Через велике заліснення та заболоченість на даній території характерна найбільша кількість опадів. Панівні в минулому широколисті ліси нині займають менше 15 % площі краю. На решті території внаслідок антропогенного впливу в другій половині XX століття природні ландшафти Малоого Полісся значно змінилися. Після встановлення радянської влади всі ліси, луки і болота, які були як у приватній, так і громадській власності, були одержавлені. Піщані рівнини з «лисими» горбами силами лісівників, колгоспів і шкіл були засаджені сосною.

Розподіл поселень за районами

Назва адміністративного району	Кількість поселень людністю до 100 осіб	Назви поселень людністю до 100 осіб (за зростанням)	Найближчі поселення людністю понад 2 тис. осіб
1	2	3	4
Північна (поліська) зона			
Жовківський	27	Поляни, Чистопілля, Лосини, Вільшанка, Копанка, Крута Долина, Гринчуки, Липники, Лісове, Чорній, Кропи, Галасі, Малі Долини, Сороки, Малий, Діброва, Капелюх, Дернівка, Луцики, Школяри, Загірні, Оплітна, Зарище, Папірня, Відродження, Миляво	м. Жовква, м. Рава-Руська, с. Добросин, с. Гійче, с. Волиця
Сокальський	7	Шихтарі, Ганівка, Рудка, Піддовге, Бережне, Гатківка, Заставне	м. Червоноград, смт. Жвирка, м. Сокаль, м. Великі Мости, м. Белз
Радехівський	13	Обортів, Пустельники, Старий Майдан, Бебехи, Тоболів, Загатка, Кути, Корчівка, Гута-Скляна, Підмонастирок, Волиця, Романівка, Раковище	смт. Лопатин, м. Радехів, с. Павлів
Кам'янка-Бузький	10	Маїки, Рогалі, Грушка, Козаки, Красічин, Тичок, Матяші, Нова Лодина, Тартак, Липники	смт. Добротвір, м. Кам'янка-Бузька, с. Жовтанці
Центральна (лісостепова) зона			
Бродівський	22	Видра, Стрихалюки, Мамчурі, Малинище, Великі Переліски, Горбалі, Малі Переліски, Мідне, Кути, Гаї-Суходільські, Теребежі, Панькова, Косарщина, Кіз'я, Митниця, Велин, Яблунівка, Загірні, Паньківці, Орани, Залісся, Руда-Брідська	м. Броди, смт. Підкамінь
Буський	19	Рижани, Марашанка, Застав'є, Ангелівка, Ниви, Бачка, Ланерівка, Лісове-Тур'янське, Лабач, Рокитне, Бажани, Думниця, Грабина, Дунів, Будиголош, Павлики, Сидори, Забрід, Волуйки	с. Ожидів, м. Буськ
Золочівський	21	Кульби, Роздоріжне, Загора, Кобилеччина, Шопки, Дерев'янки, Хомець, Папірня, Пісок, Грабово, Кийків, Руда, Надільне, Коропчик, Косичі, Кам'янисте, Лісові, Гавареччина, Обертасів, Луг, Зашків	м. Золочів, с. Вороняки, м. Глиняни
Перемишлянський	18	Рубче, Плоска, Камінна, Тернівка, Рівна, Лонівка, Мивсева, Підмереки, Мостище, Курний, Задубина, Заставки-Яблунів, Кузубатиця, Підвисоке, Грабник, Гончарів, Брикун, Кучерівка	м. Перемишляни, м. Бібрка
Жидачівський	15	Дунаець, Воля-Облазницька, Лінія, Березина, Романівка, Закривець, Соколівка, Демівка, Тернавка, Сенів, Заграбівка, Корнелівка, Королівка, Загурщина, Лапшин	м. Ходорів, смт. Журавно, смт. Гніздичів
Миколаївський	4	Павуки, Трудове, Мала Воля, Листв'яний	с. Дроговиж, м. Миколаїв
Пустомитівський	11	Віняви, Грабник, Диб'янки, Льопи, Шуфраганка, Береги, Дуб'янка, Пришляки, Підтемне, Яструбків, Сороки	смт. Щирець, с. Семенівка, с. Солонка, м. Пустомити, с. Оброшине
Городоцький	10	Заболоття, Паланики, Підмогилка, Грабине, Піски, Залужани, Любовичі, Литовка, Молошки, Воля-Бартатівська	м. Комарно, смт. Великий Любін, м. Городок, с. Мшана
Яворівський	16	Ліс, Війтівщина, Бориси, Діброва, Чернокунці, Турича, Ковалі, Слободяки, Новий Яр, Озерське, Лужки, Божа Воля, Щиглі, Качмарі, Середній Горб, Вакули	с. Вербляни, с. Бірки, смт. Шкло, с. Нагачів, с. Прилбичі, м. Новояворівськ

Закінчення табл. 2

1	2	3	4
Мостиський	20	Петики, Колодка, Липки, Пихи, Рожакі, Корчунок, Мала Діброва, Берці, Добошівка, Топільниця, Завадів, Толуковичі, Солтиси, Качмарі, Мартини, Велика Діброва, Хатки, Слабаш, Шишоровичі, Заріччя	м. Мостиська, м. Судова Вишня
Південна (передкарпатська) зона			
Старосамбірський	4	Павлівка, Тварі, Вілюничі, Виців	м. Старий Самбір, м. Доброміль, с. Стрілки
Самбірський	17	Білоки, Мала Хвороща, Климівщина, Велика Хвороща, Млин, Волянка, Колонія, Глибоч, Мала Спринька, Хатки, Рудня, Тарава, Нові Бірчиці, Малинів, Копань, Трояни, Красниця	м. Самбір, с. Бісковичі, м. Новий Калинів, смт. Дубляни, м. Рудки
Дрогобицький	4	Підсухе, Глинне, Гута, Зади	смт. Східниця, с. Лішня, с. Грушів
Стрийський	5	Пи́ла, Смоляний, Щасливе, Діброва, Хромогорб	м. Моршин, смт. Дашава, м. Стрий, с. Дуліби

Меліоратори спрямили русла річок і переорали луки і болота, на них кілька років сіяли сільськогосподарські культури, а потім стали використовувати для сінокошення. Внаслідок цього тисячолітні екосистеми були знищені. Історико-культурні ресурси здебільшого зосереджуються в невеликих і малих містах. У селах поширені пам'ятки сакральної архітектури. Екскурсійні поїздки можуть відбуватись до сільських поселень, у яких народились відомі люди. Передусім це село Хлівчани, з якого походить географ *Богдан Муха*.

Жовківський район. Жовківський район вирізняється найбільшою кількістю сільських населених пунктів у Львівській області, в тому числі – з людністю до 100 осіб. Дуже малі поселення у Жовківському районі розташовані в його центральній частині з відхиленням на північний захід (до Розточчя). Деякі села мають вигідне транспортне положення (Капелюх на автошляху Р40, Дернівка й Папірня – Т1425, Загірні й Зарище – М09), що сприяє стабільному курсуванню автобусів. Залізничний транспорт забезпечує перевезення пасажирів до сіл Загірні (зупинний пункт 65 км), Зарище (зупинний пункт Заріччя) та Завади (зупинний пункт Глинсько).

Близько половини дуже малих сільських поселень прилягають неподалік міста Жовква. Цікавим атрибутом у географії розселення є село Поляни, в якому вже ніхто не проживає. Звичайно, що село вже неможливо врятувати, тому найменшим за кількістю населення є Чистопілля. Сільське утворення затиснуте в лісовому масиві, що починається з північно-східної околиці Жовкви. Тут переважаючим напрямком господарювання може бути лісове господарство. Простежується значний рекреаційний потенціал. Жовква – місто історичне, відомий туристично-екскурсійний центр. Зелена зона може стати перспективною територією для кількадечних туристичних груп.

На північному заході району центром агротуристичного кластеру має стати місто Рава-Руська. На південь від нього зосереджені малі села, в яких поміж лісів поширюються орні землі. Територія цілком придатна для туристично-рекреаційного використання. У Раві-Руській серед цікавих пам'яток є костел Святого Михайла й ратуша. На території можливого агротуристичного утворення важливим є прокладання транскордонних туристичних маршрутів, особливо до села Дев'ятир, розділеного на українську й польську частини.

Найбільша кількість сільськогосподарських земель спостерігається довкола села Добросин. Якщо тут формувати агротуристичний кластер, то він разом із туристикою буде спеціалізуватись на вирощуванні зернових і технічних культур. За советських часів до складу агропромислового комплексу входили бурякопункт, млин, сортонасіннева дільниця. Існують перспективи для туристичного ринку. В селі знайдено поселення скіфського періоду. До сакральних споруд села належить церква Воздвиження Чесного Хреста.

Села Гійче та Волиця мають можливість формувати центри агротуристичних кластерів. На землях, розташованих у долині річки Рата, проведена меліорація, що сприяє вирощуванню сільськогосподарських культур і проведення рекреаційних занять.

Сокальський район. У Сокальському районі до десятка малих поселень, що пояснюється розвиненістю мережі малих і середніх міст. Села зосереджуються у північній частині на межі з Волинською областю, а також у прикордонні з Польщею. Більшість сіл не мають вакансій, автобусного і залізничного транспорту (за винятком села Заставне).

Такі поселення, як Рудка й Бережне, знаходяться близько до міста Червоноград. Землі довкола населених пунктів розорані, що сприяє розвитку аграрного виробництва. В шахтарському місті туристи побачать колишній бернардинський костел Зіслання Святого Духа, Святоюрський монастир отців Василіян, Крестинопольський палац. У Червонограді можна розвивати промисловий туризм, орієнтований на відвідування вугільних розробок.

Жвирка розташована в передмісті Сокаля на лівому березі річки Західний Буг. До агротуристичного кластеру з центром у Жвирці необхідно залучати північно-західну частину Сокальського району, обмежену державним кордоном на заході й Західним Бугом на півночі та сході. Не дивлячись на поширення лісових угідь, тут відбувається інтенсивне вирощування сільськогосподарських культур. На території селища розташований колишній монастир бернардинців з бароковим костелом Діви Марії. До Другої світової війни у костелі містилася ікона, яка від давніх часів вважалася чудотворною, тому костел був місцем культу Матері Божої Сокальської.

Центром аграрної території на правому березі Західного Бугу має бути місто Сокаль. Деякі села, наприклад, Ганнівка, лежать у полях на межі Львівської та Волинської областей. Туристичний ринок залежить від відвідування Сокаля. У цьому місті є цікаві пам'ятки архітектури: кафедральний собор святих апостолів Петра і Павла, церква й каплиця Святого Миколая, синагога, ратуша, колишня жіноча гімназія.

Село Піддовге, що адміністративно-територіально входить до Сокальського району, варто віднести до агротуристичного об'єднання з центром у селі Волиця Жовківського району. Місто Великі Мости як шахтарське поселення немає атрактивних туристичних об'єктів і тому його не слід розглядати як перспективний туристичний центр.

В околицях міста Угнів майже на державному кордоні виділяється село Заставне. Землі довкола нього не розорюються через широку заплаву річки Солокія. Сільськогосподарські угіддя можна побачити на південь від найменшого міста України. Мабуть, Угнів має більше пам'яток архітектури, ніж Червоноград. Разом із містом Белз у північно-західній прикордонній частині Сокальського району необхідно утворити агротуристичний кластер «Червонські міста».

Радехівський район. У Радехівському районі поселення з людністю менше 100 осіб розташовуються у його південно-західній частині. Це пояснюється, на наш погляд, віддаленістю від автомобільних і залізничних шляхів. У населених пунктах немає виробництва, тому й відсутні вакансії для працевлаштування. Одним із сучасних напрямків розвитку згаданої території може бути агротуристичний бізнес.

Найбільша кількість малих сіл зосереджується у зоні тяжіння смт. Лопатин (Пустельники, Старий Майдан, Бебехи, Загатка, Гута-Скляна, Підмонастирок, Романівка). До міста Радехів належать поселення, розташовані неподалік від районного центру. Також тут формується новий агротуристичний центр у селі Павлів.

Хоча Лопатин розташований серед лісів, боліт і торфовищ Малого Полісся, у рівнинній місцевості на лівому березі р. Стир поширені сільськогосподарські угіддя. Висока розораність земель спостерігається на північ від Лопатина до межі з Волинською областю. Це сприяє вирощуванню злакових і технічних культур. Туристичний потенціал містечка складають дерев'яна церква Успіння Пресвятої Богородиці (1928) та костел Непорочного зачаття Діви Марії (1772), архітектором якого був Бернард Меретин.

Радехів зусібіч оточений зоною розораних сільськогосподарських угідь, особливо в північному напрямку. На схід від міста простягнувся лісовий масив із загальнозоологічним заказником «Пукачів». З пам'яток архітектури в Радехові можна побачити храм Святого Миколая (1918), приміщення міської ради (1910), школи мистецтв та старого народного дому (1912), ринкова площа XIX ст., залишки мурів палацу XIX ст., залишки паркової

оранжереї XIX ст., синагога XVIII ст., підвали графа *Бадені*. Варто сказати, що видатним уродженцем села Новий Витків є *Олександр Мишуга* – український оперний співак і вокальний педагог.

Павлів може бути центром аграрного кластеру, оскільки в селі працює Радеківський цукровий завод. Хоча поселення має більше 3 тис. осіб, доцільним буде його інтегрування до агротуристичного кластеру з центром у місті Радеків. Тоді філіальний костел у селі Павлів стане частиною одноденного туристичного маршруту.

Кам'янка-Бузький район. У районі знаходиться до десятка сіл із населенням до 100 осіб. Позитивним явищем є наявність вакансій у селі Тартак. Приватне підприємство "Львів-Пак" потребує підсобних робітників, які б займалися сортуванням та складанням виробів із деревини, прибиранням території. Можна сказати, що розвивати сільське господарство в селі буде проблематично, оскільки територіально-виробничий комплекс села спеціалізується на лісовому господарстві та деревообробній галузі. Також Тартак має стабільне автобусне сполучення зі Львовом і зупинний пункт Селець-Беньків на залізниці Львів – Сапіжанка – Ківерці. Більшість дуже малих поселень (Маїки, Роголі, Козаки, Матяші) знаходяться неподалік залізничної станції Добротвір, де здійснюється приміське та швидке пасажирське сполучення.

На захід від містечка Добротвір прилягають дуже малі села. Розорюваність земель цієї території є невелика, що пов'язано з переважанням лісів. Набагато більші площі сільсько-господарських земель простягнулись на правому березі річки Західний Буг ближче до села Тичок. Історичних пам'яток дуже мало. Перспективним тут може бути екскурсійний туризм за рахунок відвідування Добротвірської ТЕС.

Переважають сільськогосподарських земель спостерігається у західній частині Кам'янка-Бузького району (Грушка, Красічин, Липники). Потенційним центроформуючим ядром агротуристичного кластеру може бути Кам'янка-Бузька. У місті є привабливі історико-культурні об'єкти: ратуша, костел Успіння Богородиці, церква Святого Миколая, церква Різдва Богородиці, Чорний парк (парк імені Степана Бандери).

Жовтанці є сільськогосподарським вузлом, оскільки навколишні території використовуються для розвитку рослинництва. Село прославлене у творі Я. Гашека «Пригоди бравого солдата Швейка». Саме у Жовтанцях Швейк шукав свій полк після того, як його ледь не звинуватили у дезертирстві, а знайшов у Великому Колодні, під час «свинячого бенкету», де й закінчується останній розділ недописаного шедевр чеського письменника. У 1892 р. в селі народився український геолог, географ та археолог, один із деканів географічного факультету Львівського університету *Юрій Полянський*.

Центральна (лісостепова) зона простягається широкою смугою із заходу на схід. До її складу входять такі адміністративні райони: Бродівський, Буський, Золочівський, Перемишлянський, Жидачівський, Миколаївський, Пустомитівський, Городоцький, Яворівський, Мостиський. Аналіз територій у Пустомитівському районі здійснено на початку статті. У межах зони переважають орні землі, подекуди є лісові масиви. Територія багата на природні та історико-культурні туристичні об'єкти. Саме в цій зоні з'являються печери, що приваблює спелеологів. У західній частині поширені родовища мінеральних вод (Великий Любін, Шкло). Серед історичних пам'яток виділяються замки (Підгорецький, Олеський, Золочівський, Свірзький). В Польщі неподалік державного кордону розташоване село Млини, в якому проживав *Михайло Вербицький*. З-поміж відомих географів, що вийшли з цього краю, можна назвати *Олену Степанів* і *Григорія Величка*.

Бродівський район. У Бродівському районі налічується більше двох десятків сільських поселень із людністю менше 100 осіб. Лише ¼ із даних сіл мають автобусне сполучення. Недалеко від залізничної станції Заболотці знаходяться села Великі Переліски й Малі Переліски.

Більшість поселень найближче розташовані до міста Броди. Формування агротуристичного кластеру сприятиме розвитку сільськогосподарського підприємництва в північно-західній частині Бродівщини. Туристична галузь може орієнтуватись на Броди. В місті атрактивними вважаються сакральні споруди (оборонна церква Різдва Пресвятої Богородиці 1600 року, церква Пресвятої Трійці, церква Святого Юра XVI–XVII ст. з високохудожнім іконостасом у стилі рококо, церква Воздвиження Чесного Животворного Хреста в стилі ренесанс,

колишня Велика синагога), пам'ятки архітектури (ансамбль Бродівського середмістя, урочище «Заставки», земляний оборонний вал XVI ст., залишки двох п'ятикутних бастіонів, Бродівський замок, палац Потоцьких, будівля Бродівської гімназії ім. І. Труша, торгово-промислова палата XIX ст., будівля колишнього Празького банку, Бродівська ратуша з годинником, палаци графів Тишкевичів та В. Шмідта, Будинок австрійського повітового суду).

Селище Підкамін'я відоме геологічною пам'яткою – ерозійним останцем морських рифів Товтрів. Навпроти Каменя, на пагорбі, височить монастир «Походження Дерева Хреста Господнього». На місцевому цвинтарі є поховання монахів-домініканців.

Буський район. На території Буського району близько 20 адміністративних пунктів мають населення менше 100 осіб. Майже третина сільських поселень має автобусне сполучення, що свідчить про їх вигідне положення. Село Застав'є прилягає до залізничної лінії, проте користується послугами станції Ожидів.

Найближчим до групи малих поселень є село Ожидів. Саме воно може бути центром агротуристичного утворення у північно-східній частині Буського району. Тим паче, в селі Ожидів працює ТзОВ «Буське сорто-насінницьке підприємство» (вирощування зернових і технічних культур) та ТзОВ «Хеммель Україна» (виробництво дробильної техніки). Туристичний бізнес притягує Олесько: тут є середньовічний замок, монастир Капуцинів, костел Пресвятої Трійці. В околицях містечка Олесько розташовані села Сидори й Волуйки, що відомі своїми народними умільцями. Це й не дивно, адже довкола замку колись жили ремісники.

Буськ може стати другим агротуристичним центром у районі, на північ від якого густота населення зменшується. Крім сільського господарства, тут можна розвивати рибне (на р. Західний Буг). Мабуть, розведення лелек (по-місцевому буськів) було б символічним стартапом у кластері. Буськ виступає туристичним центром завдяки пам'яткам архітектури як загальнодержавного (дерев'яна церква Святої Параскеви з дзвіницею, церква Святого Онуфрія з дзвіницею), так і місцевого (будівля колишнього повітового суду, костел Святого Станіслава, церква Святих Петра і Павла, палац графа Бадені, Велика міська синагога) значення. У місті народився громадсько-політичний діяч, президент ЗУНР *Євген Петрушевич*.

Золочівський район. У Золочівському районі більше 20 населених пунктів мають населення до 100 осіб. Більшість дуже малих сіл розташовані в південно-східній та північно-східній частині району. Деякі поселення знаходяться безпосередньо на автомобільних дорогах (Шопки й Кийків – Н02, Хомець і Грабово – Т1413) або мають вихід до залізниці (Кам'янисте – зупинний пункт Плугів).

Окремі села розташовані ближче до більших населених пунктів Тернопільської області. Центром сільських поселень Кульби, Загора, Руда, Надільне, Кам'янисте може бути місто Зборів, а Гавареччини – село Ожидів. Це свідчить про потребу формування агротуристичних об'єднань за принципом близькості, а не наявності адміністративності.

Золочів має всі можливості бути центром притягання населених пунктів, що розкидані головно в долині річки Західний Буг (Хомець, Папірня, Пісок), а також прилягають довкола міста в напрямку Тернополя (Кобилеччина, Кийків). Землі інтенсивно розорюються, не дивлячись на горбистий рельєф із лісовими масивами. Золочів відоме і як туристичне місто. Туристи відвідують Золочівський замок та Зелений Яр (парк біля церкви Святого Миколая, де експонуються дерев'яні скульптури різьбяр з Дубно Миколи Бондарчука). На північ від міста в околицях Олесько туристичним місцем є село Гавареччина, в якому ще й зараз розвивається гончарство. У селі Підлисса діє музей-садиба *Маркіяна Шашкевича*. До музейного комплексу входять відновлені хата з експозицією, стодола, шпихлір, погріб, збережені колодязь, частина саду та старі дуби.

До агротуристичного кластеру Вороняки можуть потрапити села, розташовані на південному сході Золочівського району. Сільське господарство в околицях містечка Поморяни спеціалізується на вирощуванні зернових і технічних культур. Туристичний потенціал Поморян представлений дерев'яною церквою Собору Богородиці, замком, костелом Святої Трійці (1748), ратушею та парком XIX ст., що має статус пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення. До речі, орган із костелу є найстарішим із потенційно діючих органів України (перенесений до Вірменської церкви).

Глиняни здатні сформувати агротуристичний кластер, оскільки землі дозволяють займатись сільським господарством аж до автошляху Н02 Львів – Тернопіль у селі Шопки, а туристичних об'єктів у самому місті вистачає. Серед пам'яток є костел Святого Духа XVII ст., дерев'яна церква Успіння Пресвятої Богородиці з Чудотворною іконою Розп'яття Христового, греко-католицька церква Святого Миколая (1894), православна церква Святої Анни, парк XIX ст. та вікові ясени. 1964 р. у місті було знайдено великий скарб – близько 1500 монет, різні речі із срібла та ін. Глиняни далі залишаються цікаві археологам, тому туристичні поїздки ще принесуть прибутки.

Перемишлянський район. Перемишлянський район має майже таку ж кількість малих поселень, як і Мостиський. Це через те, що райони розташовані на периферії (Перемишлянський у східній частині Львівської області, Мостиський – у західній). Більшість населених пунктів людністю до 100 осіб сконцентровані на межі Івано-Франківської (Рубче) та Тернопільської (Тернівка) областей. Найближче до сходження трьох областей знаходиться село Рівна. З усіх малих сіл автобусне сполучення із містом мають Плоска, Мостище і Кучерівка.

До центроформуючих поселень потрібно віднести Перемишляни і Бібрку.

Землі, що простягаються у південно-західному напрямку від міста Перемишляни, використовуються для вирощування сільськогосподарських культур. Розорюваність настільки висока, що окремі села, як наприклад Камінна, стають анклавом посеред ланів. Самі Перемишляни є частиною екскурсійного маршруту, спрямованого до Свято-Успенської Унівської Лаври та Свірзького замку. Пам'яткою архітектури є костел Святих апостолів Петра і Павла. Село Вишнівчик є малою батьківщиною українського географа й історика *Олени Степанів*. Вона була першою в світі жінкою, офіційно зарахованою на військову службу у званні офіцера.

Бібрка має перспективи стосовно формування агротуристичного кластеру, оскільки на лівому березі річки Свірж простягаються сільськогосподарські угіддя. Наявність лісових територій сприяє розвитку рекреаційно-оздоровчого туризму. У Бібрці, на західних його околицях знаходиться високий пагорб із каплицею, порослий соснами – улюблене місце відпочинку Івана Франка з письменницею Уляною Кравченко. Найцінніша споруда міста – стародавній оборонний костел Святих Миколая та Анни.

Жидачівський район. У Жидачівському районі налічується 15 поселень із населенням менше 100 осіб. Це менше, ніж у Бродівському та Буському, але більше, ніж у Городоцькому та Дрогобицькому районах. Більшість сільських населених пунктів зосереджені в південно-східній та північно-західній частині району. Це пояснюється як відсутністю робочих місць, так і віддаленістю від магістральних автомобільних та залізничних шляхів. Хоча половина дуже малих сіл у Жидачівському районі мають автобусне сполучення (Воля-Облазницька, Соколівка, Заграбівка, Корнелівка, Королівка, Загурщина, Лапшин).

Якщо не враховувати межі району, то села Закривець, Соколівка і Сенів є ближчими до м. Бібрка Перемишлянського р-ну, а село Корнелівка – до смт. Дашава Стрийського р-ну. Зрозуміло, що в господарській діяльності адміністративні межі не враховуються, тому в майбутньому можуть виникати міжрайонні агротуристичні кластери. Так чи інакше, зараз будемо відносити вищезгадані населені пункти до найближчих поселень Жидачівського району людністю понад 2 тис. осіб (Закривець, Соколівка, Сенів – Ходорів; Корнелівка – Журавно).

До містечка Журавно прилягає найбільше сільських поселень (Дунаєць, Романівка, Демівка, Тернавка, Заграбівка, Корнелівка, Лапшин). Це свідчить про те, що Журавно може бути центроформуючим ядром агротуристичного кластеру. Сільськогосподарські землі на цій території придатні для вирощування різноманітних культур. Звивисте русло Свічі із стрімким потоком сприяє розвитку екстремальних видів туризму. На правому березі річки характерне поширення лісів, у яких можна планувати будівництво рекреаційних комплексів.

Ходорів є найближче розташований до сіл Лінія, Березина, Закривець, Соколівка, Сенів. Сільське господарство може зростати за рахунок вирощування не лише зернових (пшениця, ячмінь), але й технічних (картопля, цукровий буряк) культур. Донедавна в місті Ходорів діяв цукровий завод, який працював на місцевій сировині. Серед туристичних об'єктів у Ходоріві виділяються костел Усіх Святих, парк XIX ст. Увагу привертає Ходорівський став, на якому можна порибалити.

Агротуризм має перспективи в околицях міста Жидачів. Сільськогосподарські угіддя розкинулись на правому березі річки Стрий. У місті збереглися залишки давньоруського городища. В церкві Воскресіння знаходиться чудотворна ікона Богоматері Воплочення.

Зовсім неподалік розташоване містечко Гніздичів, близьким до якого є село Воля-Облазницька. Закохувати туристів може монастир кармелітів Святого Герарда з Вознесенським костелом і каплицею над цілющим джерелом, де зберігалася чудотворна ікона Кохавинської Богоматері.

Миколаївський район. Миколаївський район характеризується такою ж кількістю населених пунктів людністю менше 100 осіб, що й Дрогобицький. Це можна пояснити близькістю до магістральних автомобільних і залізничних шляхів, а також наявністю промисловості. У районі є безлюдне поселення – село Павуки, що знаходиться на східній околиці села Велика Горожанка. Дуже малі села не мають вакансій, автобусного та залізничного сполучення із містом.

Майже всі поселення тяжіють до більшого населеного пункту Дроговиж (Павуки, Трудове, Листв'яний), що свідчить про перспективи положення села в умовах формування агротуристичного кластеру. Зараз землі головно використовуються для вирощування сільськогосподарських культур, особливо на правому березі річки Щирка. У храмі села Дроговиж зберігається чудотворна ікона Пресвятої Богородиці. Біля храму є джерело, де нібито з'явилася Матір Божа. Також поблизу села розташоване озеро Задорожнє, що є популярним місцем відпочинку, і столиця древніх хорватів – Стільсько.

Миколаїв може бути центром агротуристичного кластеру, що охоплює долину річки Зубра. Атрактивним об'єктом кластеру вважається р. Дністер. У місті народився український географ і природознавець Григорій Величко, що став першим українцем – доктором філософії з географії.

Городоцький район. У Городоцькому районі лише десять сільських поселень мають населення до 100 мешканців. Це пояснюється близькістю до Львова та розвиненістю транспортної мережі. Половина населених пунктів може користуватися автобусом до міста. В селі Піски є вихід до зупинного пункту Порічне на залізничній лінії Львів – Самбір. Необхідно звернути увагу на те, що Воля-Бартатівська має можливість зайняти своїх жителів. Через село проходить міжнародний автошлях М11 Львів – Шегині, тому є потреба в операторах автозаправних станцій та механіках із ремонту транспорту.

Дуже малі села Городоцького району зосереджуються у його південно-східній частині. Саме тому центроформуючим ядром тут виступає місто Комарно. На даній території доцільно розвивати рибну галузь сільського господарства, оскільки на р. Верещиці створено декілька ставків (Катериничі, Карасівка, Остроруг). З туристичною метою потрібно відвідати Комарно. В місті переважають культові споруди: дерев'яна Михайлівська церква, церква Святого Архистратига Михаїла, церква Святих апостолів Петра і Павла, костел Різдва Пресвятої Богородиці, римо-католицька каплиця.

Територія довкола міста Городок цілком придатна для сільськогосподарського виробництва. Навіть зараз тут зростають плодові сади. Для рибного промислу є штучно створені водоймища в руслі р. Верещиця (Дроздовицький став, Городоцький став). У Городку туристи можуть відвідати церкву Святого Миколая з дзвіницею, церкву Святого Духа, церкву Благовіщення Пресвятої Богородиці, церкву Івана Хрестителя, костел Воздвиження Чесного Хреста з дзвіницею, побачити Свято-Преображенський монастир, Городоцьку ратушу, млин.

На рибному господарстві повинен спеціалізуватись кластер із центром у містечку Великий Любінь. Неподалік поселення розташоване озеро Став Любенський, яке поділяється на чотири водні ділянки. Туристичний бізнес у кластері є сприятливий для розвитку, оскільки Великий Любінь є відомим курортом. До пам'яток архітектури та природи варто віднести палац Бруницьких, парк XIX ст., парк і свердловину 1-К курорту «Великий Любінь».

Мшана знаходиться недалеко від Львова, тому населення села мігрує до міста за рахунок високої транспортної доступності. На території довкола села Мшана не рекомендується формувати агротуристичний кластер, оскільки більша частина працездатного населення і так працевлаштована.

Яворівський район. У межах Яворівського району досить багато малих населених пунктів, оскільки в його північно-східній частині проходить горбисте пасмо Розточчя. У межах Яворівського кар'єру знаходиться безлюдне село Ліс. Найкраще положення має село Качмарі, з якого є можливість прямого автобусного та залізничного сполучення.

Більшість дуже малих сіл розташовуються недалеко від села Вербляни (Війтівщина, Бориси, Ковалі, Слободяки, Вакули). Землі інтенсивно використовуються на північ від смт. Немирів, ближче до Жовківського району, тому й село Війтівщина може бути частиною агротуристичного кластеру з центром у місті Рава-Руська. У селі Вербляни знаходиться церква Різдва Пресвятої Богородиці. Туристів може зацікавити Немирів. У містечку знаходиться бальнеологічний курорт, який використовує сірководневі джерела з 1814 р.

Розтоцькі села (Діброва, Турича, Озерське, Середній Горб) мають належати до агротуристичного кластеру з центром у селі Бірки. Недалеко від села звисають скелясті урвища (заказник «Грядя»).

Подібні агротуристичні ресурси мають смт. Шкло, с. Нагачів та с. Прилбичі. Землі в околицях Яворівського кар'єру потребують рекультивациі. Поблизу селища Шкло розташовані санаторій, бальнеологічний і грязевий курорт. У селі Нагачів існує парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Парк ХІХ століття» з віковими липами, на території якого збереглися вали старої фортеці часів Київської Русі. Прилбичі мають більший туристичний потенціал, ніж Нагачів. Найперше – це вотчина *Шептицьких*. На місці садиби Шептицьких стоїть пам'ятний камінь. Поряд із селом на річці Гнойонець у другій половині ХХ ст. утворено водосховище для потреб хімічної промисловості. Зараз це озеро – найбільша спортивна водойма в Україні.

Новояворівськ – відносно молоде місто, засноване як робітниче поселення Янтарне біля великих потужностей з виробництва сірки. Від минулої хімічної галузі залишились водоймища, а місто й далі існує з гербом і прапором у вигляді трьох трикутників – геологічного позначення родовищ сірчаної руди. Щоб розвиватись далі, необхідно забезпечити виробництво екологічно чистих харчових продуктів. Хоча Новояворівськ оточений лісом, неподалік села Качмарі вирощуються зернові й технічні культури. Відомих туристичних місць на території міста немає через його промислове та військове використання. Потрібно сказати, що Новояворівськ має славу музичних виконавців. У ньому народився співак, фронтмен гурту «DZIDZIO» *Михайло Хома* та проживав уже покійний співак, телеведучий, продюсер, лідер гурту «Скрябін» *Андрій Кузьменко*.

Мостиський район. У Мостиському районі виділяється два десятки населених пунктів людністю до 100 осіб. Це викликано віддаленістю від великого міста та особливістю розташування.

Села розташовуються довкола міст Мостиська і Судова Вишня. Більша частина малих поселень розташовується в північній та південно-східній частинах району. Деякі села (Топільниця, Солтиси) ближче знаходяться до міста Рудки Самбірського району, що свідчить про можливість утворення міжрайонного агротуристичного кластеру.

На північ від міста Мостиська сільськогосподарських угідь є небагато. Більше розораних земель трапляється на південь неподалік сіл Липки і Хатки. Мостиська здатна притягувати туристів завдяки розміщенню привабливих історико-культурних об'єктів. Серед визначних пам'яток архітектури можна назвати санктуарій Матері Божої Неустанної Помочі, костел Святого Івана Хрестителя, церква Святої Покрови, костел Святого Архангела Михаїла, палац Антонія Страхоцького. Село Великі Новосілки було місцем народження українського оперного співака-тенора *Модеста Менцинського*.

Подібна ситуація з південним орієнтуванням сільськогосподарських земель від ядра спостерігається у Судовій Вишні. Великі площі розорані в околицях сіл Мала Діброва, Берці, Топільниця, Солтиси, Велика Діброва, Слабаш, Шишоровичі, Заріччя. Судова Вишня є багатою на архітектурні та історичні пам'ятки (церква Святої Трійці, церква Преображення Господнього, монастир, костел, ратуша, народний дім, палац Марсів). У місті наявний іподром, де кілька приватних підприємств займаються розведенням коней.

Південна або **передкарпатська зона** проходить у південній частині Львівської області повз північні схили Карпат. Вона формується за рахунок територій Старосамбірського, Самбірського, Дрогобицького та Стрийського районів. У межах зони спостерігається

найменша кількість орних земель, що пов'язано з горбистим рельєфом. На території Передкарпаття поширені мінеральні води, тому й розвивається рекреаційно-курортне господарство (Трускавець, Східниця, Моршин). Кожен українець повинен відвідати найвідоміше село передкарпатського краю – Нагуєвичі, в якому народився Іван Франко.

Старосамбірський район. У Старосамбірському районі спостерігається лише чотири села з населенням менше 100 осіб. Тим паче, що село Виців розташоване в горах, що свідчить про неможливість існування агротуристичного кластеру. В гірській частині Старосамбірського району буде доцільним формування і функціонування рекреаційно-туристичних кластерів.

Дуже малі населені пункти зосереджуються як у центральній, так і в північній частині району. До центрів агротуристичних кластерів потрібно віднести міста Старий Самбір і Добромиль.

Сільські поселення Павлівка і Тварі знаходяться на горбистому пасмі, що створює незручності для обробітки сільськогосподарських земель. Більша частина території зайнята лісом або рідколіссям. Мабуть, землі на передгір'ї краще використати для будівництва вітроелектростанції. Тоді й туристам буде на що подивитись. Хоча Старий Самбір не є бідний на туристичні місця. У місті є ратуша – одна з найдавніших в Україні. Синагога та єврейський цвинтар повинні зацікавити туристів із Ізраїлю.

Сільськогосподарська спеціалізація проявляється у межах прикордоння на північ від м. Хирів. Тут центроформуючим ядром виступає місто Добромиль, туристичний потенціал якого складають пам'ятки архітектури (костел Преображення Господнього, ратуша) та природи (скельний дуб, декоративний бук червонолистої форми, вікова липа, група вікових ясенів та дубів). Добромильський монастир Святого Онуфрія Великого розташований за 4 км від Сліпої гори, на якій знаходиться Добромильський замок Гербуртів.

Самбірський район. На території Самбірського району налічується близько двох десятків населених пунктів людністю до 100 осіб, із них два (Білоки, Мала Хвороща) взагалі не мають жителів. В окремих селах (Клинівщина, Рудня, Нові Бірчиці, Копань) є автобусне сполучення із містом.

Дуже малі села Самбірського району розташовуються у його південно-східній частині, тому переважно їхнім найближчим центром є Самбір. До безлюдного села Білоки можна дістатись від автомобільної дороги Львів – Ужгород, рухаючись на південь через злакові поля у напрямку річки Дністер. За річкую на правому березі розкинулось село Млин. Назва символічна, оскільки в селі здавна працював млин. Це дає можливість розробити туристичний маршрут, охоплюючи обидва береги Дністра. У Самборі туристи мають нагоду відвідати костел Святого Івана Хрестителя, рештки Самбірського замку XVI ст., костел та монастир отців Бернардинців, монастир Бригідок XVII ст., Самбірську ратушу, ансамбль кам'яниць на площі Ринок. У церкві Різдва Пресвятої Богородиці зберігаються мощі Святого Валентина та Чудотворна ікона Самбірської Богоматері, тому справжній бум у місті спостерігається 14 лютого.

Центроформуючим ядром агротуризму може бути село Бісковичі. В північній частині Самбірського району знаходяться села Колонія, Тарава, Копань, Красниця, околиці яких розорані з усіх боків. У селі Бісковичі знаходиться старовинний храм Святого Онуфрія Великого. На місці старої церкви було освячено новий храм.

Одним із малих поселень є село Малинів, розташоване на лівому березі Дністра поблизу міста Комарно Городоцького району. В межах Самбірського району Малинів тяжіє до міста Рудки, в якому достатньо атрактивних об'єктів: дендропарк, церква Різдва Пресвятої Богородиці, парафіяльний костел Успіння Діви Марії, ратуша, церква Пресвятої Євхаристії. До туристичного маршруту Рудки – Малинів необхідно внести села Колбаєвичі, Чайковичі, Погірці й Заддністриани.

Дрогобицький район. До складу Дрогобицького району входять чотири села з населенням до 100 осіб. Вони не мають вакансій, автобусного та залізничного сполучення до навколишніх міст.

Неподалік містечка Східниця розташовано два поселення (Підсухе, Гута). У горах спостерігається нерозвинена автотранспортна мережа. Наприклад, щоб дістатись від села Підсухе до найближчої дороги, якою курсують автобуси, необхідно пішохідним містком

пройти через р. Стрий. Село Гута знаходиться на околиці Східниці, тому його положення цілком придатне для рекреаційного туризму. Як відомо, Східниця є бальнеологічним курортом національного значення.

Центром кластеру може бути село Лішня (до нього віднесено с. Глинне), на північний захід від якого розкинулась рілля аж до лісового масиву. На території агротуристичного об'єднання одним із головних туристичних перлин стане Дрогобич.

До села Зади найближчим є Грушів. Хоча повз поселення протікає річка Бистриця, тут є достатньо розораних земель. Грушів має перспективи розвитку паломницького туризму після з'яви в 1987 р. Матері Божої у старенькій каплиці Пресвятої Трійці.

Стрийський район. Стрийський район має мало поселень людністю до 100 осіб, що пов'язано з його урбанізованістю. Тим більше, Стрий є транспортним вузлом, що сприяє високому інфраструктурному потенціалу.

Більшість дуже малих сільських населених пунктів розташовуються у південно-східній частині Стрийського району. Вони знаходяться неподалік Моршина (Пиля, Смолянний). На передгірних схилах ще зустрічаються сільськогосподарські землі. Курорт Моршин є відомим бальнеологічним центром. Тут добре розвинена мережа готельних закладів та санаторних комплексів.

На сході району всі перспективи стати центром агротуризму має смт. Дашава. Найбільше розораних земель спостерігається на північ від містечка довкола села Щасливе. У Дашаві об'єктом туризму може стати газопровід Дашава – Київ. Його збудували в 1946–1948 рр., після чого газ увійшов у міські мережі та квартири киян. Він був найпотужнішим на той час у Європі, налічував 230 переходів через природні та штучні перепони.

Село Діброва знаходиться у північній околиці м. Стрий. Воно може входити до агротуристичного кластеру з центром у Стрию. В самому місті налічується 105 пам'яток архітектури місцевого значення. Відпочити можна в парку Злуки, імені Т. Шевченка, О. Нижанківського.

Хромогорб розташований у передгірській частині, однак на цій території ще переважають землі сільськогосподарського призначення. Найближчим селом із населенням більше 2 тис. осіб є Дуліби на автошляху М06 Київ – Чоп. Приміське стрийське поселення Дуліби відоме туристам церквою Святого Юрія. Тут народився український економіст, журналіст, військовий історик-дослідник, член-основоположник УГВР *Лев Шанковський*.

Таблиця 3

Центри формування агротуристичних кластерів

Назва адміністративного району	Назва найменшого поселення	Людність, осіб	Найближче центроформуюче ядро агротуризму	Можлива назва агротуристичного кластеру
<i>Північна (польська) зона</i>				
Жовківський	Поляни	0	м. Жовква	Климова Дебра
Сокальський	Шихтарі	25	смт. Жвирка	Варенжанка
Радехівський	Обортів	42	м. Радехів	Білосток
Кам'янка-Бузький	Маїки	29	смт. Добротвір	Західний Буг
<i>Центральна (лісостепова) зона</i>				
Бродівський	Видра	8	смт. Підкамінь	Стир
Буський	Рижани	10	с. Ожидів	Покрова
Золочівський	Кульби	9	с. Вороняки	Поморянка
Перемишлянський	Рубче	5	м. Перемишляни	Опілля
Жидачівський	Дунаець	10	смт. Журавно	Облазниця
Миколаївський	Павуки	0	с. Дроговиж	Павуки
Пустомитівський	Віняви	17	с. Семенівка	Горбогори
Городоцький	Заболоття	22	м. Комарно	Верещиця
Яворівський	Ліс	0	смт. Шкло	Сірка
Мостиський	Петики	10	м. Мостиська	Вишня
<i>Південна (передкарпатська) зона</i>				
Старосамбірський	Павлівка	27	м. Старий Самбір	Стара Сіль
Самбірський	Білоки	0	м. Самбір	Дністер
Дрогобицький	Підсухе	36	смт. Східниця	Стрий
Стрийський	Піля	20	м. Моршин	Бережниця

Таким чином, на території проаналізованих адміністративних районів можуть організуватися агротуристичні кластери. Якщо зараз говорити про системність їх формування, то потрібно брати найменші за людністю поселення й розвивати їх туристичний бренд.

З табл. 3 видно, що в усіх районах, крім Сколівського і Турківського, можуть розвиватися агротуристичні кластери. Назви можливих утворень повинні демонструвати географічні об'єкти, які прив'язані до цього поселення, наприклад, у Бродівському районі назва кластеру «Стир» може пояснюватись місцем витоку річки Стир неподалік села Видра.

Висновки. Львівська область характеризується достатньою кількістю передумов, необхідних для успішного розвитку агротуризму: велика кількість історико-культурних атракцій, природні особливості, що приваблюють туристів.

Аналіз соціально-економічних передумов розвитку агротуризму проведений на основі аналізу таких базових елементів: працересурсного потенціалу, інфраструктури, туристичних ресурсів. Це призводить до комплексної оцінки агротуристичних територій у межах області.

Агротуризм може допомагати малим поселенням вижити, розвиваюче сільське господарство та ремесла. Сільське населення може отримувати доходи у сфері туризму від облаштування туристичних маршрутів, послуг із прийому туристів та їх ночівлі, підготовки культурних програм, виконання народних промислів, виробництва та реалізації екологічно чистих продуктів харчування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Горішевський П. А., Васильєв В. П., Зінько Ю. В.* Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2003. – 148 с.
2. *Губені Ю. Е.* Європейський досвід та теоретичні засади агротуризму / Ю. Е. Губені // Вісник Львівського ін-ту економіки і туризму. – 2007. – №2. – С. 50–55.
3. *Зінько М.* Ще раз про сільський туризм, агротуризм, екотуризм і зелений туризм / М. Зінько, Г. Кінаш, Я. Дідик та ін. // Туризм сільський зелений. Спецвипуск. – 2002. – №2. – С. 2–7.
4. *Кудла Н. Є.* Агротуризм: перспективи розвитку в Україні / Н. Є. Кудла // Наука, інновації та розвиток регіонів: тези Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів, 2004. – С.56–63.
5. *Пінчук Т. А.* Основні форми та напрями надання послуг сільського туризму // Перспективи становлення конкурентоспроможної регіональної економіки. Матеріали VI Пленуму Спілки економістів України та міжнар. наук.-практ. конф. – Київ, 2007. – С. 288–291.
6. *Прокопа І. В.* Соціальні аспекти розвитку сільських територій // Економіка АПК: міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2005. – №11. – С. 48–51.
7. *Черевко Г.* Агротуризм як напрям розвитку агробізнесу в сільських прикордонних регіонах України / Г. Черевко, В. Липчук, Г. Іваницька // Регіональні умови розвитку сільських прикордонних регіонів Польщі і України. – Жешов; Львів, 2003. – С. 173–188.